

Мистецтво. У результатах навчання слід повніше відобразити і деталізувати передбачені стандартом естетичні (як метапредметні) й ключові компетентності.

Природознавство. Доцільно чіткіше визначити природничо-наукову компетентність, подати її структуру і зміст. Варто вказати фундаментальні ідеї природничих наук, які покладені в основу змісту галузі і мають бути розкриті у процесі його реалізації. Необхідно доповнити завдання галузі формуванням у учнів цілісної природничо-наукової картини світу. Треба конкретизувати державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів, чіткіше окресливши основні компоненти предметної компетентності учнів, роль кожного компонента освітньої галузі та їх взаємозв'язок у формуванні загальної природничо-наукової компетентності старшокласників, соціальний аспект освітнього змісту.

3.2. Розвиток української повної загальної середньої освіти в контексті зарубіжного досвіду

Останні десятиліття в житті зарубіжної спільноти характеризуються посиленням уваги до здобуття їх громадянами повної загальної середньої освіти. Зокрема, у 2010 році 79% населення країн Європейської Співдружності віком 20-24 роки мали свідоцтво про закінчення рівня повної загальної середньої освіти.

Традиційно в середній освіті зарубіжжя виокремлювалися два напрями: загальноосвітній і професійний (професійно-технічний) з жорсткими кордонами між зазначеними напрямками, які практично унеможливлювали перехід з одного на інший у процесі навчання. Нині ж повна загальна середня освіта починає розглядатися у контексті підготовки до життя в сучасному світі, який динамічно розвивається, що спричиняє «генералізацію» освіти цього рівня, співвіднесення, а іноді і включення професійно-технічного напрямку до загальноосвітнього.

Формат організації освіти на зазначеному рівні в Європі може передбачати:

- організацію навчання за профілями в структурі одного навчального закладу, де диференціація здійснюється шляхом запровадження різних курсів, профілів, секцій і модулів (академічного, технологічного, художнього, професійного тощо);
- організацію навчання в різних типах навчальних закладів, сфокусованих на реалізації окремих профілів у межах одного освітнього напрямку – академічного або професійного.

Інтеграційні процеси всередині ЄС зумовлюють уніфікацію цілей навчання на цьому рівні освіти, які охоплюють такі їх групи:

- індивідуальні/персональні – спрямовані на особистісний розвиток учня та формування його світогляду;

– економічні – забезпечення потреб ринку праці, підвищення конкурентоспроможності економіки;

– соціальні та культурні – формування якостей особистості, необхідних для інтеграції у суспільство, позитивного сприйняття культурного та лінгвістичного розмаїття суспільства, підтримки демократії;

– знання, вміння, навички та їхня якість – підготовка до життя в інформаційному суспільстві, акцентування на знаннях з математики і природничих предметів, поліпшення якості знань;

– розширення освітньої практики – сприяння залученню учнів до подальшого навчання, формування особистісних характеристик, необхідних для навчання упродовж життя.

Зміст освіти відповідно до зазначених цілей, включає такі компоненти:

– загальноосвітні предмети – обов’язкові для вивчення всіма учнями незалежно від обраного профілю;

– профільні предмети – група споріднених предметів для професійно орієнтованого вивчення;

– предмети, курси за вибором – для поглибленого опанування змісту профілю або загальноосвітньої підготовки;

– міжпредметні навчальні курси (теми);

– практично-громадський складник, який формує досвід життя й роботи в суспільстві;

– індивідуальний складник, який передбачає час для самостійної роботи учня, розвитку його здібностей.

До переліку загальноосвітніх предметів, як правило, входять державна мова (мови), математика, предмети гуманітарного циклу (історія, суспільствознавство, часто громадянознавство), фізична культура (іноді з інтеграцією освіти про здоровий спосіб життя), ІКТ. У деяких країнах до цього компонента включено також природознавство (інтегрований предмет з елементами фізики, хімії, біології), мистецтвознавство (інтеграція основ мистецтва, музики, танцю, драми) та іноземну мову. Найчастіше предмети загальноосвітнього компонента не виносяться на екзамени.

Зокрема, у Швеції загальноосвітній компонент включає у старшій середній школі вісім обов’язкових навчальних предметів/предметних галузей, на навчання яких відводиться близько третини всього навчального часу. У Нідерландах обов’язкові предмети обіймають 40–46% усього навчального часу.

Спільними підходами до структурування змісту загальноосвітньої складової є:

Освітня галузь – мови:

а) *рідна мова*: акцент робиться на вивченні літератури, особлива увага надається історичним та сучасним літературним творам. В усіх

країнах ключовими видами роботи є аналіз та інтерпретація текстів, розвиток в учнів умінь писати твори. Окрім того, більшість країн формують в учнів навички усної презентації прочитаного;

б) *сучасні іноземні мови*: усі країни ЄС зосереджуються на таких видах мовленнєвої діяльності, як читання і письмо (на основі вивчення літературних творів), а також говоріння й аудіювання (шляхом організації дискусій і обговорень).

Освітня галузь – математика: в усіх країнах зміст шкільної математичної освіти складають основи знань з алгебри і геометрії. В окремих – може вивчатися теорія ймовірностей та математична статистика.

Біологія: спільним для всіх країн є наявність у змісті трьох складових: життєві процеси тварин і рослин; генетика, спадковість та еволюція; клітини, метаболізм.

Зміст фізичної освіти охоплює механіку, електрику, магнетизм, випромінювання. Теплова фізика вивчається всюди, крім Німеччини, а ядерна фізика і квантова фізика – всюди, окрім Португалії.

Зміст хімічної освіти характеризується більшою варіативністю, хоча у всіх країнах вивчається органічна хімія, у більшості (дві третини) країн існує тема “Хімічна промисловість”, у частині країн – технологічні аспекти, пов’язані з хімічним виробництвом.

Профільна складова залишається головним компонентом змісту освіти на цьому рівні, передбачаючи поглиблене навчання предметів обраного профілю. Організація навчання за різними профілями в єдиній структурі школи характеризує, наприклад, Швецію, де у старшій середній школі учні можуть обирати з 17-ти різних профілів, закінчення кожного з яких відкриває шлях до навчання на університетському рівні. При цьому існує можливість переходу з одного профілю на інший (табл. 1).

Таблиця 1

Профілі навчання у старшій середній школі Швеції

Назва профілю	Призначення профілю
Дитяче дозвілля	Надає освіту педагогічного характеру для роботи з дітьми й іншими віковими категоріями, також у сферах культури і дозвілля (бібліотечна справа, позашкільна робота, робота у спортивних закладах)
Будівництво	Включає опанування знаннями та навичками з житлового будівництва й дизайну, дозволяє отримати роботу у будівничих галузях
Електроінженерія	Надає знання з електроніки, електро- і комп’ютерних технологій, дозволяє отримати роботу у сфері електро- та телекомунікацій

Енергетика	Надає знання з основ технологій, включаючи технології для роботи з холодильниками, опаленням та вентиляцією
Мистецтво	Готує до отримання мистецько-зорієнтованих професій шляхом вивчення основ образотворчого мистецтва та дизайну, танцю, музики і театального мистецтва
Транспортна інженерія	Включає літако- та машинобудування
Адміністрування бізнесу	Передбачає вивчення основ торгівлі та послуг
Ремесла	Готує до роботи у сфері ремеслового виробництва
Готельний та ресторанний бізнес	Надає кваліфікації для роботи у готельній сфері, громадського харчування, організації масових заходів
Промисловість	Надає знання та навички для роботи у сфері виробництва
Харчова промисловість	Надає можливість отримати роботу у сфері переробки та продажу продуктів харчування
Засоби масової інформації	Включає медіавиробництво та друк, готує до роботи у сфері реклами й інших медіасферах
Природні ресурси і охорона довкілля	Надає можливість отримати роботу у землеробстві, лісовому господарстві, тваринництві, ветеринарії, збереженні тваринного та рослинного світу
Природничі науки	Передбачає вивчення природничих предметів, математики, ІКТ та екології
Здоров'я та догляд	Готує до роботи у сфері охорони здоров'я
Суспільні науки	Включає вивчення економіки, культури, суспільствознавства, мов
Технології	Стимулює оволодіння знаннями та навичками у різних галузях технології

Вивчення предметів за вибором надає учням можливість удосконалювати знання з обраної галузі шляхом опанування поглиблених модулів з фаху або споріднених з ним. Можливим є вибір не пов'язаних з профілем предметів або предметів загального характеру. Так, у Франції міністерство освіти вживає заходи до заохочення учнів старшої школи обирати для вивчення класичні мови,

а у Великій Британії практично всі предмети у старшій школі, крім релігійної освіти, є за вибором.

Основним завданням міжпредметного складника освітнього змісту старшої середньої школи в країнах ЄС є формування таких базових навичок/ключових компетентностей (різні назви у різних країнах), як: грамотність; використання комп'ютерних технологій; здатність критично мислити, приймати рішення та розв'язувати задачі; уміння вчитися, набувати нові знання впродовж життя; уміння працювати у команді, спілкуватись; уміння жити у суспільстві, бути активним громадянином; здатність вести здоровий спосіб життя. Для цього використовуються метод проектів, тематичні юніти, міжпредметні або надпредметні теми.

Компонент, що сприяє формуванню досвіду життя в суспільстві, передбачає проходження своєрідної практики (30–40 годин) у службах місцевої громади. Наприклад, у Нідерландах він є додатком до навчальних предметів «Громадянознавство» або «Суспільна відповідальність».

Новітньою тенденцією є включення до змісту освіти складника, що передбачає індивідуальний розвиток учня. У Нідерландах, наприклад, навчальний план старшої школи відводить 10 % часу на самостійні заняття учнів під керівництвом кураторів.

3.3. Загальні висновки та рекомендації щодо удосконалення змісту повної загальної середньої освіти

1. Зміст освіти в старшій школі потребує упорядкування передусім у плані узгодження нормативних документів, які його визначають: Державного стандарту повної загальної середньої освіти і навчальних програм, істотного їх розвантаження на засадах фундаменталізації та інтеграції. Здійснити це видається доцільним на основі оновленого Державного стандарту повної загальної середньої освіти (2011 р.).

2. Зазначений освітній стандарт перед його запровадженням бажано доопрацювати в таких основних напрямках: а) конкретизації характеристик освітнього змісту і вимог до загальноосвітньої підготовки школярів; б) розкриття внеску кожної освітньої галузі у завершення формування ключових компетентностей учнів; в) детальнішого опису предметних компетентностей, які підлягають формуванню, у розрізі їх компонентів; г) обмеження типологічного розмаїття навчальних предметів і курсів, які передбачається вивчати в старшій школі; д) відображення сутності профільного рівня вивчення предмета з метою упередження непомірного розширення й ускладнення освітнього змісту у навчальних програмах.

3. Належить раціоналізувати структурування передбаченого стандартом змісту освіти старшокласників у педагогічно доцільній системі